

Azərbaycan Respublikası Milli Bankının 2003-cü il üçün pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətləri barədə

B Ə Y A N A T I

Azərbaycan iqtisadiyyatının dinamik inkişafı davam edir. Ölkədə aparılan ardıcıl iqtisadi islahatlar nəticəsində bərqərar olmuş makroiqtisadi sabitlik 2002-ci ildə də qorunub saxlanılmış və daha da möhkəmləndirilmişdir.

Əlverişli makroiqtisadi şəraitdə Milli Bank 2002-ci ildə «Azərbaycan Respublikasının 2002-ci il üçün pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətləri»nə uyğun olaraq inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına, milli bank sisteminin daha da möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın pulla təminatının yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş pul-kredit və məzənnə siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə nail olmuşdur.

2002-ci ilin yekunu üzrə inflyasiyanın 3% ətrafında olacağı gözlənilir ki, bu da proqnoz səviyyəsinə uyğundur.

Manatın ABŞ dollarına nəzərən məzənnəsinin üzən-tənzimlənən məzənnə rejimində dəyişməsi davam etmişdir. İlin ikinci yarısından başlayaraq xarici investisiyalar axınının artması və digər amillər nəticəsində valyuta bazarında valyuta təklifinin artması ilə bağlı manatın məzənnəsinin dəyişməsi tempi sabitləşmişdir. Ümumilikdə manatın məzənnəsi il ərzində 2,5% ətrafında dəyişmişdir.

Son illər orta illik səviyyəsi 8-10%-ə çatmış iqtisadi artım cari ildə də davam etmiş, illik artımın 8,5%-lik proqnozuna qarşı on bir ayda 10,4% təşkil etmiş və ilin sonuna 11%-ə çatacağı gözlənilir. İqtisadiyyatda struktur islahatlarının uğurla reallaşmasını təzahür etdirən və bazar münasibətlərinin əsas daşıyıcısı olan özəl sektorun ÜDM-də payı əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 70%-i ötmüşdür. Dayanıqlı iqtisadi artım şəraitində əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşması davam etməkdədir.

Ölkənin tədiyyə qabiliyyətinin möhkəmlənməsi davam etmişdir. Belə ki, ölkənin ixrac potensialı xeyli artmış və proqnoz göstəricisindən 300 mln.ABŞ dollarından çox olaraq 2,1 mlrd.ABŞ dollarına çatmışdır. Ölkəyə xarici kapital axını da proqnoz göstəricilərinə nisbətən 200 mln.ABŞ dollarından çox olaraq 2 mlrd.ABŞ dollarına çatmışdır. Müsbət haldır ki, birbaşa investisiyalar formasında cəlb olunmuş xarici kapital axını da proqnoz göstəricisindən 1,2 dəfə çox olaraq 1,7 mlrd.ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Neft strategiyasının uğurla reallaşdırılması və ölkədə yaradılan əlverişli işgüzar mühit şəraitində iqtisadiyyatın istər neft sektoruna, istərsə də qeyri-neft sektoruna xarici investisiyaların axını davam etmiş və cari ilin on bir ayının yekunları üzrə onun həcmi əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 90,4% artaraq 9 trln. manata çatmışdır.

Ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 1,3 mlrd.ABŞ dollarını ötmüşdür. Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi 110 mln.ABŞ dollarına qədər məbləğin dövlətin xarici öhdəliklərinin ödənilməsinə və Bakı-

Tiflis-Ceyhan layihəsinin maliyyələşdirilməsi üçün köçürülməsinə baxmayaraq ilin sonuna 675 mln. ABŞ dollarından çox səviyyədə gözlənilir. Bu isə 80 mln.ABŞ dollarına qədər nisbi artım deməkdir.

Manatla geniş pul kütləsinin illik artımının 15% ətrafında təşkil edəcəyi gözlənilir. Beləliklə, iqtisadiyyatın pulla təminatının daha da yaxşılaşması davam etməkdədir.

Milli Bankın 2002-ci il üçün nəzərdə tutulmuş pul proqramının bütün digər indikativ göstəriciləri də yerinə yetirilmişdir.

Milli Bank pul proqramı üzrə müəyyən etdiyi hədəfləri təmin etmək üçün pul-kredit bazarını hesabat dövründə də öz sərəncamında olan tənzimləmə alətləri vasitəsilə tənzimləmişdir. Milli Bank son instansiyalı kreditor kimi kommersion banklarının yenidən maliyyələşdirilməsi mexanizmini təkmilləşdirməkdədir. Kommersion banklarının auksion əsasında yenidən maliyyələşdirilməsi ilə yanaşı overnayt və lombard mexanizmlərinin tətbiqi istiqamətində də tədbirlər görülmüşdür.

Respublika Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” 10 sentyabr 2002-ci il tarixli Fərmanına uyğun olaraq Milli Bank mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə uçot dərəcəsinə 10%-dən 7%-ə endirmişdir ki, bu da MDB məkanında ən aşağı səviyyədir. Uçot dərəcəsinin endirilməsi artıq kredit bazarında faiz dərəcələrinin aşağı düşməsinə öz təsirini göstərməkdədir.

2002-ci ildə həm manat hesabları, həm də valyuta hesabları üzrə **məcburi ehtiyat normaları** bank sisteminin likvidliyinə adekvat səviyyədə saxlanılmışdır. Dünya təcrübəsinə əsaslanaraq məcburi ehtiyat normaları ilə müxbir hesabları birləşdirilmiş və bu tədbir bankların likvidliyini daha da yaxşılaşdırmaqla onların kliring əməliyyatlarının həcminə müsbət təsir göstərmişdir.

Eyni zamanda il ərzində məcburi ehtiyatların 50%-nə qədərini qısamüddətli dövlət istiqrazlarının alınmasına icazə verilməsi praktikasının davam etdirilməsi bankların dövlət qiymətli kağızları bazarında iştirakını daha da fəallaşdırmışdır. Bununla yanaşı 2002-ci ildə bankların müddəti 1 ildən yuxarı olan öhdəliklərinin məcburi ehtiyat normalarından azad olunmasına dair qərar qəbul olunmuş və bu, onların uzunmüddətli investisiya fəaliyyətinə müsbət təsir göstərəcəkdir.

2002-ci ildə **açıq bazar əməliyyatlarının** pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Bank sisteminin qısamüddətli likvidliyinin tənzimlənməsinin ən çevik alətlərindən olan REPO/əks-REPO, birbaşa alqı - satqı əməliyyatlarının genişlənməsi müşahidə olunmuşdur.

Hesabat dövründə də Milli Bank manatın məzənnəsinin sabitliyini valyuta bazarına müdaxilə etməklə və manat kütləsini nəzarətdə saxlamaqla təmin etmişdir.

Hesabat dövründə Milli Bank pul-kredit siyasəti alətlərinin normativ-metodoloji bazasının genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi işini davam etdirmişdir. **Depozit əməliyyatları, veksellərin yenidən uçotu əməliyyatları** kimi

perspektivdə tətbiq oluna biləcək potensial yeni tənzimləmə alətlərinin normativ bazası yaradılmışdır.

Pul siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə **monetar idarəetmənin institusional inkişafı** da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Mükəmməl tədqiqat bazasının formalaşdırılması, monetar inkişaf modellərinin qurulması sahəsində kompleks işlər aparılmış, dünya iqtisadiyyatının inkişaf meyllərinin monitorinqi sistemi yaradılmış, monetar təhlil və proqnozlaşdırma bazası təkmilləşdirilmiş, dolğun statistik informasiya bazasının yaradılması istiqamətində mühüm işlər görülmüşdür.

Milli bank sisteminin möhkəmləndirilməsi, onun iqtisadiyyatda, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığın maliyyələşdirilməsində rolunun artırılmasına yönəldilmiş bank islahatları davam etdirilmiş, bank sisteminin inkişaf etdirilməsi üzrə qəbul olunmuş strategiyanın reallaşdırılmasına başlanmışdır.

Dövlət banklarının restrukturizasiyası başa çatdırılmışdır. Beynəlxalq Bank artıq özəlləşdirilməyə tam hazırdır və hökumət onun özəlləşdirilməsi qrafikini müəyyənləşdirmişdir. Birləşmiş Universal Səhmdar Bankın da özəlləşdirilməyə hazırlanması istiqamətində tədbirlər sürətlə həyata keçirilməkdədir. Hesabat dövründə BUSB-un kapitallaşması başa çatdırılmışdır.

Özəl bankların konsolidə olunması, kapitallaşması və digər tədbirlər hesabına sağlamlaşdırılmasının sürətləndirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Bankların minimal nizamnamə kapitalına qarşı tələb artırılaraq 2,5 mln. ABŞ dollarına çatdırılmışdır. Bankların konsolidasiyası və ləğvi nəticəsində 8 bank fəaliyyətini dayandırmışdır.

Bank sferasında sağlam rəqabət proseslərini gücləndirmək məqsədilə xarici kapitalın milli bank sistemində iştirak rejimi daha da liberallaşdırılmışdır.

Ölkədə bank işinin daim inkişaf etdirilməsi, iqtisadiyyata bank xidmətinin daha da yaxşılaşdırılması üçün **bank infrastrukturunun** inkişafı üzrə ardıcıl tədbirlər davam etdirilmişdir.

Elektron ödəniş sisteminin yaradılmasının ikinci mərhələsi, Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sisteminin (XÖHKS) formalaşdırılması uğurla başa çatdırılmışdır. Eyni zamanda Real Vaxt Rejimində Banklararası Milli Hesablaşmalar sisteminə («AZIPS») qoşulan maliyyə-kredit institutlarının sayı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilərək Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması üzrə işlər yekunlaşdırılmış və «Banklar haqqında» qanunun yeni redaksiyası hazırlanaraq təqdim olunmuşdur.

Bank nəzarətinin avtomatlaşdırılması çərçivəsində avtomatlaşdırılmış prudensial nəzarət hesabat sisteminin tətbiqi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Bank nəzarətinin normativ bazasının Əsas Bazel Prinsiplərinə uyğunlaşdırılması davam etdirilmişdir. Eyni zamanda yeni valyuta qanunvericiliyi əsasında valyuta tənzimlənməsi daha da təkmilləşdirilmiş, çirkli pulların maliyyə sektoru vasitəsilə yuyulmasının qarşısının alınması üzrə dünya təcrübəsi öyrənilmişdir.

Müştərilər haqqında dolğun informasiya bankının formalaşdırılması çərçivəsində **kredit reyestrinin** yaradılmasına başlanmışdır. Bu tədbir bankların kredit əməliyyatları üzrə risklərinin azaldılmasına və kredit qoyuluşlarının həcmnin artırılmasına imkan verəcəkdir.

Bank sistemində **mühasibat uçotunun** beynəlxalq standartlara tam keçidi başa çatdırılmaq üzrədir.

Monetar idarəetmənin institusional bazasının gücləndirilməsi tədbirlərindən biri kimi mükəmməl informasiya bankının yaradılması məqsədilə **Avtomatlaşdırılmış Bank Statistika Hesabat Sistemi** layihəsi tamamlanmış və tətbiq olunmağa başlanmışdır.

Bütün qeyd olunanların nəticəsi olaraq bank sisteminin iqtisadiyyatda rolu artmış, banklara inamın artması hesabına genişlənən əmanət və depozit bazası bankların kredit qoymaq imkanlarını genişləndirmişdir. 2002-ci ildə təkcə əhəlinin əmanətlərinin məbləği 32%-dən çox artmış, iqtisadiyyata kredit qoyuluşları isə yeni kreditlərin 8% artımı hesabına 2,5 trln. manata çatmışdır. Cəmi kredit qoyuluşlarında uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi 30%-ə yüksəlmişdir. Özəl bankların əmanətlərdəki xüsusi çəkisi 42%-ə, kredit qoyuluşlarındakı xüsusi çəkisi isə 40%-ə yüksəlmişdir.

Eyni zamanda bankların iqtisadiyyatın özəl sektoruna kredit qoyuluşları ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 18%-dən çox artmış və onun cəmi kreditlərdəki xüsusi çəkisi ötən ilki 61,6%-dən bu il 70%-ə yüksəlmişdir.

Bütün bu nailiyyətlər pul-kredit siyasətinin transmissiya qabiliyyətini yaxşılaşdırmaqla iqtisadiyyatın real və monetar sektorlarının daha sıx inteqrasiyasına, iqtisadi artımın monetar amillərlə faydalanan kanallarının güclənməsinə, iqtisadi potensialın tam reallaşmasına təsirli makrobazis yaradır və qarşıya daha yüksək məqsədlərin qoyulması imkanlarını genişləndirir.

Azərbaycan Respublikası Milli Bankı 2003-cü ildə də iqtisadiyyatın yüksək templi artımının davam etməsinə, makroiqtisadi sabitliyin qorunmasının mükəmməl makroiqtisadi idarəetmə sisteminin yaradılmasına dəstək verən pul-kredit və məzənnə siyasəti yeridəcəkdir.

Ölkə iqtisadiyyatının inkişaf meyllərini nəzərə alaraq 2003-cü ildə **inflyasiya tempinin** 2,5% səviyyəsində saxlanılması nəzərdə tutulur.

Pul kütləsinin 18-20% səviyyəsində adekvat artımının məqbul sayılması və həmin səviyyədə tənzimlənməsi nəzərdə tutulur. 2003-cü ildə xarici investisiyaların və neft dollarlarının valyuta bazarına ehtimal olunan irimiqyaslı axını ilə əlaqədar pul kütləsinin qeyri-adekvat hissəsinin **sterilizasiya tədbirlərinin** həyata keçirilməsi ehtimalı diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır.

Milli Bank qoyulmuş məqsədlərə çatmaq üçün mərkəzləşdirilmiş kreditlər, faiz siyasəti, məcburi ehtiyat normalarının dəyişdirilməsi, açıq bazarda əməliyyatlar, valyuta bazarına müdaxilə və s. kimi pul-kredit siyasətinin tənzimləmə alətlərindən çevik istifadə edəcəkdir. Milli Bank bankların likvidliyinin tənzimlənməsi imkanlarını genişləndirmək məqsədliə pul-kredit siyasəti alətlərini daha da təkmilləşdirməyi və onların

2003-cü ildə pul kütləsinin nəzərdə tutulan artım templəri bütövlükdə pul-kredit siyasətinin iqtisadiyyata ötürücü (transmissiya) təsirini daha da

gücləndirməklə məcmu tələbin genişlənməsinə əlavə monetar impuls verəcəkdir. Bu isə təbii olaraq məcmu təklifin də adekvat reaksiya doğurmaqla ekspansiyasına makroiqtisadi şəraiti daha da yaxşılaşdırmalıdır. Bu əsasda 2003-cü ildə iqtisadi artımın monetar kanallar ilə qidalanan amillərinin fəallaşması və qiymətlərin sabitliyi şəraitində bunun güclü makroiqtisadi multiplikator effektini yaratması gözlənilir.

Beləliklə, həm monetar həm də fiskal ekspansiya hesabına yaranacaq bu makroiqtisadi effektdən maksimum səmərəli istifadə olunması və bu effektin daxili istehsalın, qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafına yönəldilməsi xüsusi aktualıq kəsb edəcəkdir. Burada həlledici rolü ölkə Prezidentinin sahibkarlığın inkişafı üzrə verdiyi silsilə fərmanların tam və səmərəli həyata keçirilməsi və nəticədə işgüzarlıq və investisiya mühitinin daha yaxşılaşması oynayacaqdır.

Eyni zamanda yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin vaxtında həyata keçirilməsi də qeyd olunan effektin real sektorun inkişafına multiplikativ təsirini gücləndirəcəkdir. Əlbəttə əsas ötürücü həlqə kimi maliyyə sektorunda həyata keçirilən islahatların sürətləndirilməsi iqtisadi inkişafın, xüsusi olaraq orta və kiçik sahibkarlığın maliyyə dəstəyinin yaxşılaşdırılmasına təkan verəcəkdir.

Məzənnə siyasəti üzən-tənzimlənən məzənnə rejiminə əsaslanmaqla pul-kredit siyasətinin başlıca hədəflərinə nail olmağa yönəldiləcək. 2003-cü ildə manatın məzənnəsinin sabit qalacağı proqnozlaşdırılır.

Bakı-Tiflis-Ceyhan layihəsinin reallaşdırılması ilə əlaqədar valyuta ehtiyatlarının bir hissəsinin xərclənəcəyinə və əhəmiyyətli xarici borc öhdəliyinin yerinə yetiriləcəyinə baxmayaraq 2003-cü ildə də Milli Bank **valyuta ehtiyatlarının** mövcud hədlərdə saxlanmasını nəzərdə tutur ki, bu da 120 mln.ABŞ dollarından çox nisbi artım deməkdir.

Pul-kredit siyasətinin səmərəliliyinin artırılmasının mühüm şərtlərindən biri olan monetar idarəetmənin institusional bazasının, **xüsusilə modelləşdirmə və proqnozlaşdırma** sisteminin təkmilləşdirilməsi 2003-cü ildə diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır.

2003-cü ildə **bank sistemində islahatların** keyfiyyətə yeni mərhələsinə başlanılacaqdır. Hökumətin müəyyən etdiyi qrafik üzrə **Beynəlxalq Bankın** özəlləşdirilməsinə başlanacaq, **BUSBankın** isə özəlləşdirilməsi üzrə hazırlıq işləri davam etdiriləcəkdir.

Qəbul edilmiş «2002-2005-ci illərdə bank sisteminin inkişaf strategiya»sına uyğun olaraq **özəl bankların restrukturizasiyası** çərçivəsində bankların kapitallaşdırılması və konsolidasiyasına istiqamətlənmiş tədbirləri 2003-ci ildə də davam etdirmək planlaşdırılır.

Artıq formalaşdırılması yekunlaşmaqda olan **əmanətlərin sığortalanması sisteminin** institusional formalaşması başa çatdırılacaq və sistemin tətbiqi üzrə hazırlıq işləri görülməcəkdir.

Bank sistemində **korporativ idarəetmənin** müasir standartlarının tətbiqinə başlanılacaqdır.

Bank infrastrukturunun, o cümlədən ödəniş sisteminin, mühasibat uçotunun, bank nəzarətinin, normativ-hüquqi bazanın daha da təkmilləşdirilməsinin davam etdirilməsinə xüsusi diqqət yetiriləcəkdir.

Bank sisteminin inkişaf etdirilməsi, onun sabitliyinin və rəqabət qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində görülməli bütün bu işlər, eləcə də Respublika Prezidentinin sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı verdiyi silsilə fərmanların həyata keçirilməsi bank sistemini möhkəmləndirməklə onun iqtisadiyyatdakı rolunun yüksəlməsində, **sahibkarlığa maliyyə dəstəyinin daha da artırılmasında** və ayrılan maliyyə resurslarının ucuzlaşmasında əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2003-ci ildə də pul-kredit siyasətinin iqtisadiyyatın digər sferalarında da qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə tamamlanması onun uğurla reallaşdırılmasının həlledici şərti olacaqdır.

Eyni zamanda, ölkə iqtisadiyyatının sürətlə dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olunduğunu nəzərə alaraq dünyada və ölkə daxilində gedən iqtisadi proseslər diqqətlə izlənməli və real situasiyalardan çıxış edərək çevik pul-kredit siyasəti yeridiləcəkdir. spektrini genişləndirməyi nəzərdə tutur.